

Halk Eğitimi ve Ekip Çalışması ile Organ Bağışı Artışı Uyumu: Burdur İli Örneği The Compatibility of Organ Donation Increase via Public Education and Teamwork: Burdur Province Sample

Azime Arısoy¹, Özgür Önal²

¹ Araştırmacı, Burdur İl Sağlık Müdürlüğü, Burdur, Türkiye

² Dr.Öğr.Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye

Özet

Amaç: Organ bağışı ekibinin etkili bir şekilde yönetilmesinin ve organ bağışı konusunda halk eğitimlerinin sistematik, devamlı bir şekilde yapılmasının organ bağışı sayısını artırıp artırmadığını ortaya koymak.

Gereç Yöntem: Burdur ilindeki 2012-2017 yılları arasındaki organ bağışı eğitim kayıtları ve Sağlık Bakanlığının resmi sitesinde halka açık organ bağışı verileri retrospektif olarak değerlendirilerek; 2018 yılı 1.Haziran-13.Temmuz tarihleri arasında bu nicel çalışma gerçekleştirilmiştir. Yıllara göre elde edilen veriler doğrultusunda; Burdur İli bazında organ bağışı senedi sayıları ile organ bağışı eğitimi yapılan kişi sayısı arasındaki ilişki irdelenmiş; her yılın verileri bir önceki yıl ile kıyaslanmıştır. Ayrıca; Türkiye genelinde ve Burdur ilinde yıllara göre organ bağışı sıklığı incelenmiştir.

Bulgular: Burdur İlinde Doku ve Organ Nakli İl Koordinatörlüğü ekibi tarafından, 2012 yılında 350 kişiye, 2013 yılında 1580 kişiye, 2014 yılında 2100 kişiye, 2015 yılında 2800 kişiye, 2016 yılında 3610 kişiye, 2017 yılında ise 3340 kişiye "Organ Bağışının Önemi" konulu eğitim verilmiştir. Sağlık Bakanlığı resmi verilerine göre; Burdur ilinde düzenlenen organ bağış senedi sayısı 2012 yılında 191 iken, 2013 yılında 838'e, 2014 yılında 1054'e, 2015 yılında 1542'ye, 2016 yılında 1646'ya ve 2017 yılında 1489'a ulaşmıştır.

Sonuç: Çalışmadan elde edilen verilerden; organ bağışı ekibinin etkili bir şekilde yönetilmesinin ve halk eğitimlerinin yıl boyunca sistematik, devamlı bir şekilde yapılmasının organ bağışı senedi sayılarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında 2012-2017 yılları arasında Burdur ilindeki organ bağışı sıklığının Türkiye geneline göre yüksek olduğu ve yıllara göre artışın da daha hızlı olduğu görülmüştür. Ancak; bu artışta, çalışmanın kısıtlarından olan Burdur ili nüfusunun eğitim düzeyindeki artış, öğrenci sayısındaki artış, genç nüfustaki artışın ve medyanın etkisinin de olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Organ bağışı, organ bağışı yönetimi, organ bağışı eğitimi

Abstract

Objective: To find out whether the effective management of organ donation team and the systematic, continuous implementation of public education about organ donation increases the number of organ donations or not.

Material and Methods: A quantitative study has been carried out between 1st June and 13rd July 2018 by retrospectively utilization of organ donation training records and public donations in the official site of the Ministry of Health for 2012-2017 in Burdur province. According to these data; the relationship between the number of organ donation documents and the number of persons who received organ donation training in Burdur were analyzed and the data of each year were compared with the previous year. In addition, the frequency of organ donation in Burdur and in overall of Turkey was investigated.

Results: A training titled with "The Importance of Organ Donation" was provided by the Provincial Coordinator team of Burdur Tissue and Organ Transplantation to 350 people in 2012, 1580 in 2013, 2100 in 2014, 2800 in 2015, 3610 in 2016 and 3340 in 2017 in Burdur. According to the official data of the Ministry of Health; the number of organ donation documents held in Burdur reached from 191 in 2012 to 838 in 2013, to 1054 in 2014, to 1542 in 2015, to 1646 in 2016 and to 1489 in 2017.

Conclusion: It was concluded that the effective management of the organ donation team and the systematic, continuous implementation of public education throughout the year have resulted in an increase in organ donation number. Besides, it was observed that the incidence of organ donation in Burdur was higher than in

overall of Turkey between the 2012-2017 and over the years the increase was found to be rapid. However; it is thought that the constraints of this study such as the improvement in the education level of the Burdur province population, the increase in the number of students, the growth in the young population and the influence of the media might affect this increase.

Key words: Organ donation, organ donation management, organ donation training

Kabul Tarihi: 11.09.2018

Giriş

Organ bağıışı, bireyin belli organlarının veya organlarının tamamının; henüz hayattayken, yaşamının ileriki döneminde beyin ölümü gerçekleşmesi halinde organ bekleyen hastalara nakledilmesi için bağıışlanmasıdır (1). Ülkemizde organ bağıışı ve nakliyle ilgili iş ve işlemler, 3.6.1979 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 2238 Sayılı “Organ Ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması Ve Nakli Hakkında Kanun”a göre yürütülmektedir. 2238 sayılı yasanın 6. maddesine göre; bir kimsenin organ bağıışında bulunabilmesi için; 18 yaşını doldurmuş ve akli dengesinin yerinde olması şartıyla, iki tanık huzurunda organ bağıışı beyanında bulunması ve bu beyanı imzalaması gerekmektedir (2).

Ülkemizde, dünya standartları seviyesinde başarılı nakiller yapılmaktadır. Ancak kadavra donör yetersizliği, halk eğitimi çalışmalarının ve organizasyon yetersizliği organ naklinde istenilen sayılara ulaşılmasının önünde en büyük engeldir. Organ bağıışı sayısının uzun vadede artırılması için öncelikle halkın organ bağıışının önemi konusunda bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir (3). Organ bağıışından sorumlu ekibin yönetimi, organizasyonu ve halk eğitiminin organ bağıışı sayısını arttıracığı düşünülmektedir.

Organ bağıışıyla ilgili; Keçecioglu NB’nin “Organ Bağıışı Sayısını Arttırmak İçin Uzun Vadeli Yatırım: Toplum Eğitimi” adlı çalışmasında, yeteri kadar kadavra donör bulunamamasının sebeplerinin vefat eden kişilerin yakınlarının farklı sebeplerden dolayı organ bağıışına izin vermemesi, sağlık personelinin ve devletin politikalarının bu konuyu yeterince desteklememesi olduğu vurgusu yapılmaktadır (3). Kaçaroğlu A. ve arkadaşlarının “Akşehir Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağıışı ile İlgili Tutumlarının Belirlenmesi” adlı çalışmasında;

hemşirelik bölümündeki öğrencilerin organ bağıışıyla ilgili farkındalık durumlarının araştırıldığı görülmektedir (5). Tarhan M. ve arkadaşlarının “Zeytinburnu İlçesi’nde Lise Son Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilerin Organ Nakli ve Bağıışına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına Bilgilendirmenin Etkisi” adlı çalışmasında; lise son sınıf öğrencilerinde organ bağıışı eğitiminin etkisinin araştırıldığı görülmektedir (6). Özer FG ve arkadaşlarının “Sağlık Yüksekokulunda Öğrenim Gören Bir Grup Öğrencinin Organ Nakli/Bağıışına Yönelik Görüşleri ve Bilgi Düzeylerine Eğitimin Etkisi” isimli çalışmalarında; sağlık yüksekokulu öğrencilerinin organ bağıışına yönelik farkındalıklarına eğitimin etkisini araştırdıkları görülmektedir (8). Arslan A. ve arkadaşlarının, “Samsun Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Beyin Ölümü ve Organ Bağıışına Yönelik Bilgi ve Tutumlarına Eğitimin Etkisi” adlı çalışmasında; sağlık yüksekokulu öğrencilerine verilen eğitimin beyin ölümü ve organ bağıışıyla ilgili farkındalık ve tutumlarının araştırıldığı görülmüştür (9). Ancak organ bağıışı sayısını arttırabilmek için organ bağıışı eğitimlerinin iyi organize olmuş ekip çalışmasıyla planlı bir şekilde yapılmasının uygulamaya yansımalarıyla ilgili nicel çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmada; Burdur İl Sağlık Müdürlüğü’nün iyi organize olmuş bir ekip ile sürekli ve planlı halk eğitimin organ bağıışı sayılarına pratikteki yansımaları, 2012-2017 yılları arasındaki süreçte incelenmiştir.

Gereç ve Yöntem

Burdur İl Sağlık Müdürlüğü tarafından; 2012 yılından itibaren ekip çalışmasının organizasyonu için öncelikle, Burdur Merkez ve İlçelerindeki Toplum Sağlığı Merkezleri ve Devlet Hastanelerinde organ bağıışı sorumluları görevlendirilmiştir.

Görevlendirilen personele organ bağışı eğitimi becerisi kazandırma amacıyla hizmet içi eğitim verilmiştir. Burdur ilindeki her organ bağış birimi için hizmet sundukları nüfusa oranla yıllık hedef belirlenmiştir. Her yılın ilk ayında organ bağışı sorumlularının sorumlu oldukları bölgelerde yıl boyunca yapacakları çalışmaların planlaması ayrıntılı bir şekilde hazırlanmıştır. Ardından; her bir organ bağışı sorumlusu görevli olduğu birimde sistematik olarak yıl boyunca, yıllık plana uygun olarak organ bağışı eğitimi yapmıştır. Her 6 ayda bir belirlenen hedeflere ulaşılma durumu değerlendirilmek üzere koordinasyon toplantısı yapılmıştır. Belirlenen hedef sayısının gerisinde olan bağış biriminin çalışmalarına yıl içinde müdürlük organ bağışı ekibi tarafından destek sağlanmıştır. Her yılın sonunda yapılan koordinasyon toplantılarında ise; organ bağışı birimlerinin faaliyet raporları değerlendirilmiş, organ bağışı birimlerinde görev yapan personelin yaşadıkları problemler ve bu problemlerle baş etme yöntemleri tüm ekiple paylaşılmıştır. Hedefe ulaşan birimlerin personeli, motivasyonu arttırmak amacıyla, her yılın sonunda "Teşekkür Belgesi" ile ödüllendirilmiştir (7).

Tanımlayıcı-ekolojik tipte yürütülen bu çalışmada; yukarıda açıklanan süreçteki, ekip çalışmasının ve planlı eğitimin organ bağışı sayılarına pratikte etkileri incelenmiştir. Burdur ilinde 2012-2017 yıllarına ait organ bağışı eğitimi verileri ve Sağlık Bakanlığının resmi sitesindeki halka açık organ bağışı verileri retrospektif olarak değerlendirilerek nicel çalışma yapılmıştır. Yıllara göre elde edilen bu veriler doğrultusunda; Burdur İli bazında yıllık organ bağışı senedi sayıları ile organ bağışı eğitim sayıları kıyaslanmıştır. Ek olarak; Burdur İl Sağlık Müdürlüğü organ bağışı ekibinin yönetimi ve organizasyonu irdelenmiş, her yılın verileri bir önceki yıl ile kıyaslanmıştır. Ayrıca; Türkiye genelinde ve Burdur ilinde yıllara göre organ bağışı sıklığı incelenmiştir. Araştırma verileri 2018 yılı 1.Haziran-13.Temmuz tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler; SPSS 22.0 istatistik programında sayı, yüzde olarak gösterilmiş, eğitim sayısı artışı ile organ bağışı sayısı arasındaki ilişki korelasyon ile değerlendirilmiştir. $P < 0.05$ anlamlılık sınırı olarak belirlenmiştir.

Bulgular

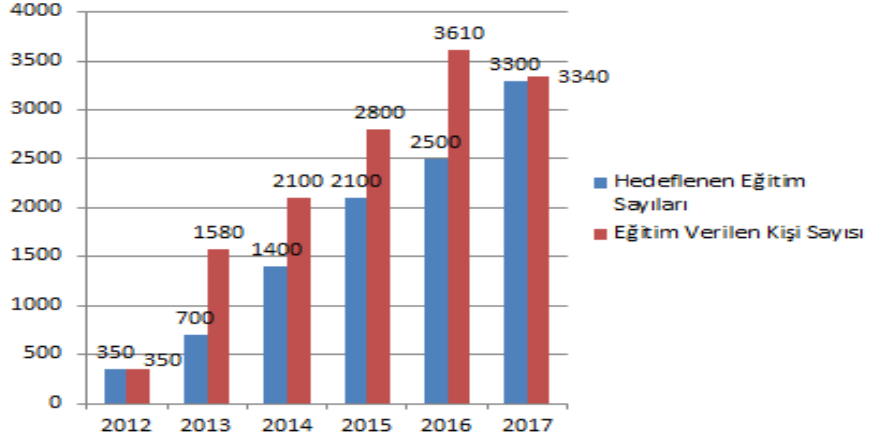
Burdur ilinde İl Sağlık Müdürlüğü Doku ve Organ Nakli İl Koordinatörlüğü'nde tüm ekip üyelerinin katılımıyla yıllık hedefler belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşmak için yıl boyunca eğitimler düzenlenmiştir. Yıllık organ bağışı eğitimi verilmesi hedeflenen kişi sayıları; 2012 yılında 350 kişi, 2013 yılında 700 kişi, 2014 yılında 1400 kişi, 2015 yılında 2100 kişi, 2016 yılında 2500 kişi, 2017 yılında ise 3300 kişidir. Burdur İlinde "Organ Bağışının Önemi" konulu eğitim verilen kişi sayıları; 2012 yılında 350 kişi, 2013 yılında 1580 kişi, 2014 yılında 2100 kişi, 2015 yılında 2800 kişi, 2016 yılında 3610 kişi, 2017 yılında 3340 kişidir (6).

Grafik 1'de Burdur İl Sağlık Müdürlüğü'nün 2012 yılından itibaren her yıl hedef organ bağışı eğitimi sayılarını arttırdığı ve 2012 yılında hedefe ulaşıldığı; 2013-2017 yılları arasında hedeflenen eğitim sayısından daha fazla eğitime ulaşıldığı görülmektedir. Sağlık Bakanlığı resmi verilerine göre; Burdur ilinde 2012 yılında düzenlenen organ bağış senedi sayısı 191 iken, 2013 yılında 838, 2014 yılında 1054, 2015 yılında 1542, 2016 yılında 1646'e, 2017 yılında ise 1489'a ulaştığı görülmektedir. Grafik 1 ve 2'de 2012-2017 yılları arasında planlanan eğitim hedeflerine ulaşıldığı ve buna paralel olarak yıllık organ bağışı sayılarının da arttığı görülmektedir.

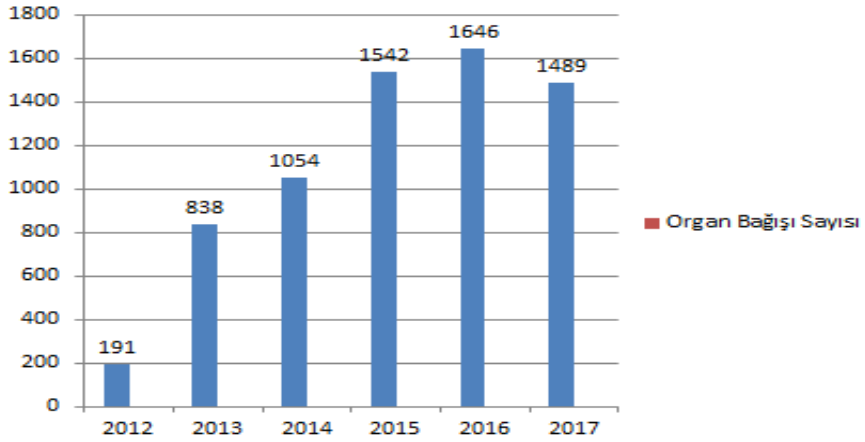
Çalışmada yıllara göre eğitim verilen kişi sayısındaki artış ile düzenlenen organ bağışı senedi sayısındaki artış karşılaştırılmıştır. 2012 yılından 2013 yılına geçişte her ikisi de yaklaşık olarak %300 den fazla artış göstermiş; 2014-2016 yılları arasında da yaklaşık olarak yılbaşına ortalama %30'luk civarında bir artış göstermiştir. Son yıl eğitim sayısı bir önceki yıla göre %7,5'lik bir düşüş ve düzenlenen organ bağışı senedi sayısı da %9,5 civarında düşüş göstermiştir (Tablo 1). Aralarındaki korelasyon pozitif yönde çok yüksektir. ($r:0,996$, $p < 0,001$). Yani verilen eğitimle organ bağışında bulunan kişi sayısındaki artış birebir ilişkilidir.

Çalışma kapsamında Türkiye genelinde ve Burdur ilinde yıllara göre organ bağışı sıklığı incelenmiştir. Burdur ilindeki organ bağışı sıklığının Türkiye geneline göre yüksek olduğu ve yıllara göre artışında daha hızlı olduğu görülmektedir (Grafik 3).

Grafik 1. Burdur İlinde yıllık hedeflenen organ bağıışı eğitimi sayıları - organ bağıışı eğitimi verilen kişi sayıları (2012-2016)

Grafik 2. Organ bağıışında bulunan kişi sayılarının yıllara göre dağılımı

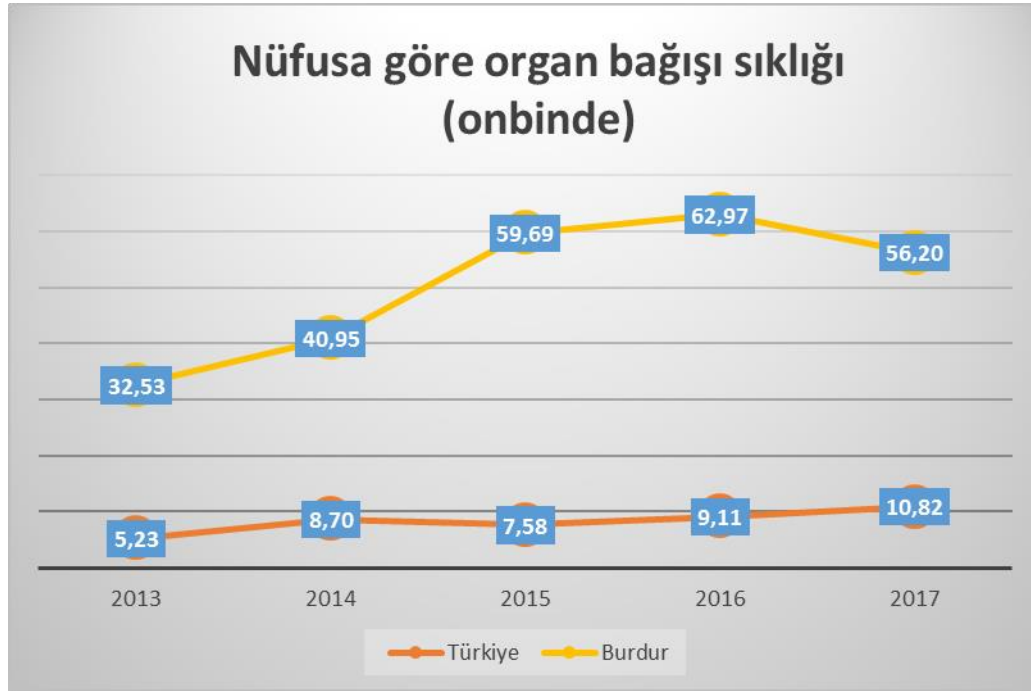

<https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=BAGIS> (11.07.2018) ; Burdur İl Sağlık Müdürlüğü Doku ve Organ Nakli İl Koordinatörlüğü

Tablo 1. Eğitim verilen ve organ bağıışında bulunan kişi sayısında yıllara göre artış

	Eğitim verilen kişi sayısı yıllık artış yüzdesi (%)	Organ bağıışında bulunan kişi sayısı yıllık artışı (%)
2013	351.43	338.74
2014	32.91	25.78
2015	33.33	46.30
2016	28,93	6,74
2017	-7.48	-9.54

Grafik 3. Türkiye geneli ve Burdur ilindeki yıllık organ bağış sıklıkları (1/10000) (2013-2017)

Tartışma ve Sonuç

Burdur İl Sağlık Müdürlüğü'nün 6 yıl boyunca etkin bir şekilde yönetilen ekip ve sürekli, planlı bir şekilde yapılan organ bağış eğitimi ile yıllık hedeflerine ulaştığı görülmüştür. Yapılan yıllık eğitim sayılarındaki artışın bağış sayılarını da arttırdığı görülmüştür. Ayrıca; Burdur ilindeki organ bağış sıklığının Türkiye geneline göre yüksek olduğu ve yıllara göre artışında daha hızlı olduğu görülmüştür. 2016 yılında hedeflenen bağış sayısından 396 bağış fazla alınmış olması ekibin beklenenin üstünde performans göstermiş olduğunu göstermektedir.

2017 yılında ise 3300 kişiye organ bağış eğitimi verilmesi hedeflenmiş, yılsonunda belirlenen hedef aşılmış, 3340 kişiye ulaşılmış ve 1489 kişi organ bağışında bulunmuştur. 2017 yılında organ bağış eğitimi verilen sayısındaki (%-7,48) oranında değişikliğin sebebi 2016 yılında beklenenin üzerinde gösterilen performanstan kaynaklandığı görülmektedir.

Özer ve arkadaşları ile Arslan ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmaların sonuçları da bu çalışmayı destekler niteliktedir. Özer ve arkadaşlarının organ bağış eğitiminin etkisini inceledikleri çalışmada; eğitim öncesi öğrencilerin %64.2'si bağış yapabileceğini ifade ederken, eğitim sonrasında öğrencilerin %71.7'si bağış yapabileceğini ifade etmiştir. Bu da organ bağış eğitiminin bağış sayısındaki artışta etkili olduğunu göstermektedir (8). Arslan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; sağlık yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağış eğitimi öncesi bağışta bulunanların oranı %2,7 iken; eğitim sonrası bu oranın %12,1'e yükseldiği görülmektedir (9).

Yapılan çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda; organ bağış ekibinin etkili bir şekilde yönetilmesinin ve halk eğitimlerinin yıl boyunca sistematik, devamlı bir şekilde yapılmasının organ bağış senedi sayılarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde kadavra bağış sayısının artırılabilmesi için öncelikle eğitim yapacak ekibin hizmet içi eğitime tabi tutulması, ekip organizasyonunun ve yönetiminin etkili bir şekilde yapılmasının başarıyı arttırmada önemli olduğu

düşünülmektedir. Bunun yanında organ bağışi eğitimi yapan personelin motivasyonun sağlanmasında ödüllendirmenin de başarının sağlanmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Ayrıca; organ bağışi eğitimlerinin rasyonel bir biçimde planlanarak yıllık hedeflerin belirlenmesi ve planlara uygun bir şekilde sürekli halk eğitiminin yapılması gerektiği düşünülmektedir. Organ bağışi eğitimlerinin sadece 3- 9 Kasım “Organ Bağışi Haftası” nda değil yıl boyunca, iyi organize olmuş ekiple, belli bir plan dâhilinde ve sürekli yapılmasının bağış sayısını arttıracakı düşünülmektedir. Ancak bu artışta; Burdur ili nüfusunun eğitim düzeyindeki artış, öğrenci sayısındaki artış, genç nüfustaki artışın da etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca; medyanın organ bağışi konusunda farkındalık oluşturma yönündeki etkisinin de organ bağışi sayısını arttırabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın kısıtlılığı olarak, kişi bazında çalışılmamış olması sadece eğitim sayısı ile organ bağışi yapılan kişi sayısında ki artış arasındaki ilişki incelenmiş olması nedensellik bağı kurmayı engellemektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalara, nedensellik bağı kurularak, organ bağışi yapmaya, organ bağışi eğitiminin etkisinin incelenmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

1. Gerger İlçe Devlet Hastanesi. [<http://gergerdh.saglik.gov.tr/TR,21298/organ-bagisi-hayat-kurtarir.html>] adresinden 11.07.2018 tarihinde erişilmiştir.
2. Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun. [<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2238.pdf>] adresinden 15.06.2018 tarihinde erişilmiştir.
3. Keçecioglu NB. Organ Bağış Sayısını Arttırmak İçin Uzun Vadeli Yatırım: Toplum Eğitimi. Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık 2003;14:163-6.
4. Kaçaroğlu A, Peker S, Üçer B. Akşehir Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışi ile İlgili Tutumlarının Belirlenmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2011;10(2):175-80.
5. Tarhan M, Dalar L, Yıldırımoglu H, Sayar A, Altın S. Zeytinburnu İlçesi'nde Lise Son Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilerin Organ Nakli ve Bağışına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve

Tutumlarına Bilgilendirmenin Etkisi. Yoğun Bakım Dergisi 2012;3:27-35.

6. Burdur İl Sağlık Müdürlüğü Doku ve Organ Nakli İl Koordinatörlüğü. [<http://burdurism.saglik.gov.tr/>] adresinden 27.06.2018 tarihinde erişilmiştir.
7. Sağlık Bakanlığı Raporu. [<https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=BAGIS>] adresinden 13.07.2018 tarihinde erişilmiştir.
8. Özer FG, Karamanoğlu AY, Beydağ KD, Fidancıoğlu H, Akıncı E, Şanlı İ, Urak S. Sağlık Yüksekokulunda Öğrenim Gören Bir Grup Öğrencinin Organ Nakli/Bağışına Yönelik Görüşleri ve Bilgi Düzeylerine Eğitimin Etkisi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2008;7(1):39-46.
9. Arslan A, Ağaçdiken Alkan S, Özdelikara A, Mumcu Boğa N. Samsun Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Beyin Ölümü ve Organ Bağışına Yönelik Bilgi ve Tutumlarına Eğitimin Etkisi. Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi 2016;1(2):1-17.

İletişim:

Dr.Öğr.Üyesi, Özgür Önal

Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi,

Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye

Tel: +90.505.3839127

E-mail: ozgurional@hotmail.com